VERBIJZONDERING VAN ALGEMENE KOSTEN

door Prof. Dr Th. Limperg Jr

Elders in dit nummer vindt men een bijdrage van Drs J. W. van Eijden over bovenstaand onderwerp, geschreven naar aanleiding van het artikel van Ir Ernst Hijmans en Dra Eva Hijmans in het Februarinummer „Een bedrijfseconomisch niemandsland; het grensgebied tussen kostenverbijzondering en bedrijfspolitiek." De bijdrage van Drs van Eijden en het daarbij gevoegde naschrift van Ir Hijmans geven mij aanleiding om enkele opmerkingen te maken betreffende deze polemiek en het zoeven bedoelde opstel. Het is niet zozeer mijn bedoeling, mij te mengen in de gedachtenwisseling tussen Ir Hijmans en Drs van Eijden, als wel van mijn zienswijze ten aanzien van het denkbeeld van Ir Hijmans en Dra Hijmans te doen blijken. Ik had het voornemen daartoe reeds opgevat bij het lezen van hun opstel; de bijdrage van Drs van Eijden maakt het gewenst, dat ik aan dit voornemen thans gevolg geef.

Het komt mij voor, dat Ir Hijmans ten onrechte de door Drs van Eijden voorgestelde verbijzondering kwalificeert als een vorm, waarin bedrijfspolitieke overwegingen ten grondslag worden gelegd aan de verbijzondering van een deel der algemene kosten. Ware de interpretatie van Ir Hijmans juist, dan zou Drs van Eijden zijn oogmerk hebben gemist, want deze keert zich juist tegen de door Ir Hijmans en Dra Hijmans aanbevolen methode omdat hij bedenking heeft tegen een zodanige grondslag. Ik meen, dat de door Drs van Eijden gedane poging om de verbijzondering van de onderhavige algemene kosten te baseren op een oorzakelijk verband met de onderdelen van de productie, aan het door hem gestelde beginsel voldoet; de prijspolitiek speelt bij de door hem voorgestelde verbijzondering geen rol.

Hoe dit zij, ik heb evenals Drs van Eijden bezwaar tegen het betrekken van overwegingen van prijspolitiek in de kostprijscalculatie. Deze overwegingen tasten de zin dier calculatie essentieel aan. Het is zoals Drs van Eijden zegt: de methode-Hijmans brengt ons weer in het systeem van de calculatie op de grondslag van de draagkracht van de producten bij de prijsvorming in de markt. Ik behoef niet meer de onjuistheid van dit systeem aan te tonen. Helaas zijn in de laatste jaren van verschillende kanten pogingen gedaan om het weer te doen herleven, zij het niet in de oude primitieve vorm, maar in nieuwe vormen; wat nog gevaarlijker is, want deze vormen worden voorgedragen als vormen van calculatie, terwijl men vroeger de calculatie geheel veronachtzaamde. Ik noem als voorbeeld de poging van Lawrence en Humphreys om alle algemene kosten tot een object van prijspolitiek te maken. Deze schrijvers werpen alle algemene kosten in het „niemandsland" op een hoop en de bedrijfsleider moet nu maar trachten met een god-zegen-de-greep hier of daar in de prijzen van zijn producten dekking te vinden.

Ir Hijmans en Dra Hijmans gaan niet zover; hun streven blijft erop gericht, de rationele kostprijs-calculatie zoveel mogelijk intact te houden en zij zullen het wellicht nauwelijks kunnen billijken, dat ik hen nu in hetzelfde vlak plaats als de zoeven genoemde Engelse ingenieurs. Maar doen zij in beginsel wel iets anders dan deze? Het is waar, dat zij zich bij hun kunstgreep beperken tot die algemene kosten, waar het rationele verband naar hun mening niet gelegd kan worden, maar Lawrence en Humpreys motiveren hun sprong in het duister op overeenkomstige wijze.

Ir Hijmans en Dra Hijmans trachten ons gerust te stellen omtrent het effect van hun calculatie-politiek met een beroep op het betrekkelijk kleine deel van de prijs, dat in die politiek betrokken wordt. Die geruststelling treft geen doel. Want het komt hier vooral op het beginsel aan; hoe klein ook de stap moge zijn, hij gaat in tegen het wezen van de kostprijs als grondslag voor de aanbiedingsprijs. Trouwens, het effect van de kunstgreep op de prijsvorming wordt er niet kleiner om, als men hem beperkt tot een deel van de kosten; het zijn immers de laatste procenten van de kostprijs, die in het onderhavige verband de grootste invloed uitoefenen op de prijsvorming. Het systeem-Hijmans is dus niet minder gevaarlijk dan dat van de Engelse auteurs. Het is zelfs naar mijn mening in de grond gevaarlijker, juist omdat Ir Hijmans en Dra Hijmans de rationele kosten-calculatie grotendeels willen handhaven; daardoor spreekt de betekenis van de door hen gedane stap minder duidelijk. Het gevaar wordt bovendien vergroot doordat de aanbeveling komt van de zijde van zo conscientieuze en gezaghebbende rekenaars als deze auteurs zijn.

Intussen waardeer ik het, dat Ir Hijmans en Dra Hijmans het probleem aan de orde gesteld hebben, want er is inderdaad, zoals ook Drs van Eijden vaststelt, in het openbaar weinig aandacht geschonken aan het vraagstuk van de verbijzondering der onderhavige algemene kosten. Aan de andere kant moet men ook de betekenis van de onzekerheid bij de verbijzondering van de algemene kosten niet overdrijven; terecht heeft prof. A. Mey ervoor gewaarschuwd, een te grote waarde toe te kennen aan een perfectionisme te dien aanzien.

Hoe dit zij, ik stem in met de wens om aan het onderwerp meer gezette aandacht te schenken dan tot nu is geschied. Maar dat zal dan, willen wij de kostprijscalculatie niet denatureren, moeten geschieden in de richting van een verfijning van de verbijzondering. Terloops merk ik op, dat het onderscheid tussen „verbijzondering" en „verdeling" van kosten voor mij niet ligt in de tegenstelling tussen een berekening met en een zonder de grondslag van het oorzakelijke verband; voor mij is het verdelen van kosten een technische uitvoering van de verbijzondering. Maar inderdaad ligt, zoals Ir Hijmans schrijft, de oorsprong van het probleem, dat hij opwerpt, in de vraag, of er een logische grondslag voor de verbijzondering van de onderhavige categorie der algemene kosten bestaat. Ik gebruik ditmaal opzettelijk niet de term „oorzakelijk verband", omdat het begrip „logische grondslag" ruimer is en ons niet bij de onderhavige gedachtenwisseling bedreigt met een controverse over de begrippen „oorzaak" en „oorzakelijk verband" die voor het praktische vraagstuk vermeden kan worden. Het ook door mij in het probleem der verbijzondering gaarne gebruikte begrip van het oorzakelijk verband is voor het inzicht in de aard van het vraagstuk zeer nuttig, maar men moet het dan bij de toepassing ruimer opvatten dan Ir Hijmans blijkbaar doet; anders wordt het een formele hindernis voor de oplossing van het praktische probleem.

Ik ben nu van oordeel, dat de algemene kosten van de bedoelde soort wel degelijk op logische grondslag te verbijzonderen zijn en dat er eigenlijk van een niemandsland geen sprake is. Ik ben het b.v. met Ir Hijmans en Dra Hijmans niet eens, dat voor de vaste beloning van directeuren geen logische grondslag voor de verbijzondering te vinden is en dat het niet mogelijk zou zijn, vast te stellen, welk verband er bestaat met de onderscheiden afdelingen en producten. Ik behoef deze gedachte voor het ogenblik niet verder uit te werken, omdat het vraagstuk in het artikel over het bedrijfseconomische „niemandsland" in een ander vlak is komen

te liggen. Het gaat thans primair niet meer om de vraag, of en hoe de verbijzondering van de onderhavige algemene kosten op rationele wijze kan worden tot stand gebracht, maar of, indien de rationele grondslag daarvoor ontbreekt of schijnt te ontbreken, de moeilijkheid moet en kan worden opgelost door in het gebied van de bedrijfspolitiek over te springen; hetgeen niet anders betekent dan over te schakelen van de kostprijs op de vraagprijs van de afzetmarkt. Ik ben van oordeel, dat dit geen oplossing zou brengen, maar een noodsprong zou zijn, waarmede het begrip en de betekenis van de kostprijs-calculatie zou worden om hals gebracht. Er is geen grensgebied tussen kostenverbijzondering en bedrijfspolitiek, want tussen kostprijs en vraagprijs bestaat geen overgang; ze zijn aan elkander tegengestelde economische polen in het gebied van de prijsvorming.

Het zij nog eens gezegd: ik heb waardering voor het streven van Ir Hijmans en Dra Hijmans naar een verdere uitwerking van de problematiek der verbijzondering van de algemene kosten. Maar ik waarschuw tegen de kunstgreep, waarmede zij die problematiek ter zijde schuiven, omdat deze het wezen der kosten-calculatie in de kern aantast en de met veel moeite door bedrijfseconomen en accountants in het bedrijfsleven verworven waardering voor de kostprijs-calculatie als rationele grondslag voor de aanbiedingsprijs zou teniet doen gaan.
